

ԱՐԱՐԱՏ

ԸՍՏԻՒ ՀԱՄԱՐ 26. 1854. ՄԱՐՏԻ 10

ԹԻՖԼԻՍ

Մարտի 4. Եկաւ Թիֆլիս քաղաք՝ Չուչանի երկրէն՝ Գ. Գաբրիէլի
 Ըտար. Բոտմիտար Հայապղի Լուսիս Մեղիքեանն, և բերեց բա-
 րի համբաւ, որ Գ. Երեմայ Մայիւր Անեաղ Բարեաւանակին փետր-
 վարի 27. տրել է պայծաս. յաղթութիւն, և Մարտի 4. աւարտել
 է ձմեռնային խը օրշաւանը՝ անտառներու կտրտելու աղաղակ. Սէծ
 փոստ են կրել թշնամիքը, և մեր զօրաց յաղթութիւնը տեղի աջ
 պատմութեաւ է երևելի, որ եղել է համարեաւ թէ աւանց իրից փա-
 սաւ. Ըստ մեր զօրաց քաջութեան մանրամասն տեղեկութիւնը կ'ըլ-
 նի հետեւեալ համարումն.

Ա.Յ.ԳԱՅԻՆ

Նո՞ւ Լուսիս

Փարէզ Գաղլիայ մարաքաղաքի մէջ՝ Կառասնեւուպոլիսէն
 Ըղաց Պոլսո Պիլիման երեւի մեքենադորն Հայապղի, նորումն
 մէկ նոր քրահան մեքենայ է շինուլ, որոյ նմանը մինչև ցայժմ տե-
 նիւած չէ. Ըղաց Պոլսոյ սոյ ղիւտը տաղաչոյց պիտի լինի Հոցոյ
 սղղի վարուցիան բնական ճորտաբութեանը, Փարսիւր Ըրուեստի
 քաջալերութեան փորձը գոյիւ է այս նոր մեքենայն, և նորա հնարող

Լայն Պարտիկն Պէզմանն առել է պարտադարձման վերջականն

Պարտիկն Եւսէն առաջին թորդմանն ։ Օ միւսնայի Գովհաննիս

Լայն Գաւթեանն և նորա եղբայր Գաւթի լի լայն, Բարսիպեաց

և Պարտիկն մէջ առեալական դաշնադրութեան ժամանակին՝ դորձա

կից լինելու պատճառաւ, ստացել են Բարսիպեաց թագուհիին

Լայնականն նշան Հաւթիան Լայնի Երեսուցի սնունդեայ կարգի

Կատանդիւրութիւն մարտադրութիւն, Գաղղիոյ և Օսմանեանն առ

թուլեանց մէջ մէկ դաշնադրութիւն է ստորագրելը, որոյ դորձ

թեանը՝ Սուրբ Գեորգիանը որ Գաղղիոյ պաշտպանութեան էր յանձ

նոված, պիտի նորոգի, և այնպէս պիտի լինի, որպէս որ քրիստոնեաց

թագաւորներու ժամանակն էր. և Կատանդիւրութեան Բաւթեանեանն և

նորա եղբոր Բաղդադիւրութեան գերեզմանները պիտի շինվին

Փարէզ մարտադրութիւն մէջ պիտի կան Հայագի ուսանողը 36

հոգի. և Սուրբեանն պարտիկն մէջ 20 հոգի Լայն 36 աստուղտիւն

Բաղնադուեանից գինուորական գարպուսն (Պարտիկն) կոչ 1.

Օսմանեան ուսանող պարտիկներուն 30.

Օսմանեան արհեստից և ձեռագործաց կենդանուկան գարպուսն 3.

Բաղնադուեան զարպուսն 6.

Սուրբադրութեան 1.

Սաւաղանեանութեան պարպուսն 8.

Երեսուցիութեան 5.

Կատանդիւրութեան 1.

Գաղղիոյ պարպուսն 1.

Կատանդիւրութեան 1.

Կատանդիւրութեան 1.

Կատանդիւրութեան 1.

Կատանդիւրութեան 1.

Կատանդիւրութեան 1.

Կատանդիւրութեան 1.

Կատանդիւրութեան 1.

Կատանդիւրութեան 1.

Կատանդիւրութեան 1.

Կատանդիւրութեան 1.

Կատանդիւրութեան 1.

Կատանդիւրութեան 1.

Կատանդիւրութեան 1.

Կատանդիւրութեան 1.

Կատանդիւրութեան 1.

Կատանդիւրութեան 1.

Կատանդիւրութեան 1.

Կատանդիւրութեան 1.

Կատանդիւրութեան 1.

Կատանդիւրութեան 1.

Կատանդիւրութեան 1.

Կատանդիւրութեան 1.

Կատանդիւրութեան 1.

Կատանդիւրութեան 1.

Կատանդիւրութեան 1.

Կատանդիւրութեան 1.

Կատանդիւրութեան 1.

Կատանդիւրութեան 1.

կերպ գովելի

Հոկտ. 17. թ. 1850.] Դնդան մայրաքաղաքումս՝ փախանել է հոթանասուն և հինգ տանայ հասակի մէջ, Հայոցի Ռաքայել Պարմեան Նազեուր, որ շատ սարկներէ վեր՝ Մեքիաղոց աշխարհումէ Հայոց ազգի պարծանք էր, և Հայոց ազգի համար շատ բարերարութիւններ ունէր տրած. և վերջումը եղել էր Մեքիայի խորհրդանշին սնուամ, ուր որ ո՛չ թէ օտարազգի այլեւ բնիկ Մեքիայի այլեւ բնիկներէն էն միայն ազգի ընտրութեամբ, և քուէից բազմութեամբ:

Միտարարութիւն:

Ինչ Մեքիայի ընտրութիւն (պարմ) որ բնակվում է Քեփէլի, ի Հաղանիա (այն է Սիւրիա) սփորացրել է երկու միան մերէնայի բնակի մանկ, որը որ յատուկ էր դարձի համար ընտրած է Միները յիս ու յուսմ վազելով տանուկէս միան ընտրածն որը 26 թիւ. Ներակաւոր իրաւորիչներ էս դարձարարներին է վարտակ, որ ամէ տարին մէկ շիւլինի և երեք պէնու. իւրաքանչիւր մեկին տրուում է իրան աղայի համար տարին եօթը շիւլինի 8 պէնու, եթէ իրան ծախան դուս գաս էր գումարից, իմաց տարին վեց շիւլինի (յի մէկ մանկ թու թիւուն կուսիկ արծաթ, կամ 31 օսմանեան դուրուշ) գումար շահ: Դս համարպէտ պարմար քիւհով բռնել է հիմայ մէկ տուն, որի մէջումը պէտք է դարտէ մանեղու մեքենաներ 20,000 միան համար. բոց յայտման էի տեղ է ընտրւում վերակացուաց և այլեւ լաների (խաւաւարի) համար:

Օրու օգուար էս հորահար դարձարարներէց ամեն մէկին եթէ հաշուեն վեց վեց շիւլինի տարին կանէ աւան հաղար միան օգուար, ծախան էլ դուս գաս, 60,000 շիւլինի պարմարն մինչեւ 18,000 մանկ թու արծաթ դրամ, կամ 306,000 օսմանեան դուրուշ:

Թէպէտ և էս չէի հաւատար էրպէս հորահար մշակներու վրայ, բայց երբ որ Թիֆլիս քաղաքումն տեսայ անցեալ տարի մէկ աստար գերմանացի, որ երեք սարեակ (պարմ) խաղայ (թաշնայ սփորեղել էր բաց ի զմազան երգելից, և զինուարական երգերը և զինուարական պաշտօնը, և էս չինայելով մէկ սպասի փողին թոյլ տուեցի իւր թաշնայ ճալարարութիւնը իմ առաջիս գործ գնել: Խնամաւոր Վերանաւային Փրեդերիկ տաւուհինգ հոգւոյ առաջը մէկ թաւուհին զինուարի շու հապարուց, դշակը զինին պատ, թոփն

մէկ ստին, հրամայեց քսա օրինի զհնաւորի զհնաւոր թիւն անել:

Ահաւորին ամեն մէկ հրամայածը աղաքի խօսքերը հաւանդու
թեամբ կ'լսէր և 'ի քարծ կ'զնէր, և միւսին հրամայեց ինչպէս քա-
րազան գծող զհնաւոր թիւանօթ ձգէ, 'այնպէս պատարցը ձևին քա-
նած իրան հրամայածը անթերի կատարէ: Իսկ երբորդ ինչպէս պա-
հաւան զհնաւոր թիւնէն շինած բերդի պուրը կ'զբաւանդու և յետոյ
երկերը միասին իրանց անբոցի պարզ և շաքտ սաւանդով, բիւ եր-
զելուց յետոյ վանդակը մտան (շաքաւալ):

Օտարեւոր:

Բագատեր Բզոյ Բւտեր Գալստեան Տէր Գրիգորեանց Բագաթի
Իշխանը՝ երբոր շին Գաթիկեանաց Բրաւանիսն Գահանդական Աս-
ժարանի Գառաւորուն Ահարոնեան կարդեցաւ, այնուհետեւ օրն Աս-
ժարանի յառաջագիւմն թիւնն սկսաւ, որոյմասանոց՝ որոյ հաստատու
թեանն համար զնուանեց այս հետեւեալ յօդուածը Իսկեղէն Գալ:

Ոսկեղէն տաի մինչեւ իցացաւ ժամանակն, յորում թագաւորից
Արարտան Բարբաթեան թիւն և ո'չ որ դիտէր, թէ զի՞նչ է մտա-
թիւն կամ անկրատութիւն. ամենեւեմն վարէին կեանա անմեղ և
դժնա Օրէնք և օրհնատուք չունէին զտեղի յոսկեղէն դարուն, զի
ո'չ կոյնե ապերաւութիւնք և ազգի ազգի շարադրածութիւնք Բո-
կի և սրմաթ դեռ 'նախին 'ի խրաւ Բոյց երկրն զիւս և զգործա-
ծութիւն գրամոց՝ չ'դիտէր որ ամենայն սահարկութիւն լինէր վարա-
նակութեամբ: Ան տար յամախութեամբ զոր օրէնք, և միւսն ըն-
ձեռէր ընկերին զայն՝ որում կարօտանայր Բագաթն փոխանակէր
դերձիկի ցոյնչտի ինչեղէն անթէս, մինչև հաւատարիկ ազատութեան
հանդերձի և դերձիկն փոխանակէր ձարաւարագետի ցոյնչտի հան-
դերձս, մինչև հաւատարիկ ազատութեան տան: Զորչաք ո'չ գրք
սակի, ո'չ գրք կախ և վիճ, օրատեցար՝ և գոտաւանդու ևլ ոս-
կին, երկեղան և սորա Բմնայն ինչ էր հաւորակաց, ի՞նչ էր, եր-
կոյն դեք ամենայն ատեղութեանց և միասուց՝ դեռ ո'չ շրջէին
յաշխարհի. դրօշակ արարութեան և անմեղութեան վայելք 'ի դրօշակ
խորշանդիւր մարդոյ. ինդութիւն և ծիծաղ ծագէին անգաղար 'ի
սիրտս և 'ի ձախտաւ յոյնժամ և իթ վայելէին զանդարութիւն
խղճի, յայնժամ և իթ կոչէր մարդն՝ Բտաւանմանն և անարձեալ
յառաջին միմակ եղեման: Ախրանձեղի ժամ և նախանձեղի ժա-
մանակ, յորում մարդիկ գէ'թ 'ի սաւղ միջոցի հրեշտակացան 'ի

մարմնի Քաջ աւազ, զի վազանցուի եւ ունին յեղեան, եւ և եւ
կաթ 'ի ծեծել զնա յաճախեցին խնդրակց, յաճախեցին և ամենայն
մարմնիւնք և ունին խնդրակց զոսկին, սրբազն ոսկին զխնդրանս տանջե
և մաշե համարադրեալ ջանկութեամբ և սիրով:

Իսկ զայն ոսկեղէն, և հասեալ փութապէս և զիս զմեզ նոր
դարն, որ երեք ընդ իւր զոյլ կար և զոյլ կարգաւորութեանս, և
տաւալ զայնմաղջն 'ի խաւարէն չարութեան՝ խաւարաց ընդ լու
սոյ ոսկեղէն դարձն, և մթացոյց զնա, 'ի բայ բառնալով 'ի նմանե
բոլորովն զլոյսն, երայ զբոլորն մեղաց, և միաւորեալ զայն ընդ
բոլորն ապարտութեան և անմեղութեան:

Բաւելապէս ոսկեղէն դար համարիմք ոյժմ՝ զերջանկանալ մեր
աւանդ և ամենայն բարեմանութեանք ընդ Բաւաւաւազոր դարն
անաւ իմաստնայն Եկեղեցոյն Եկեղեցոյն Եկեղեցոյն Եկեղեցոյն, որ բա
ցեալ զգրանս ողորմութեան և մարդասիրութեան իւրոյ բաշխե
անաւանդ, անխաբ ամենայն հոգաւորաց զխառնութեան և զգարօր
թիւն 'ի փաստ Բաւաւաւաւաւ և իւրոյ Օրհնաւաւաւ անաւան:

Յոկէն Տէր Կարապետեան Օրհնաւաւաւաւ աշակէտ երբորդ Կա
ռաւան Զոյն Եկեղեցոյն Եկեղեցոյն Եկեղեցոյն Եկեղեցոյն:

Ե.Օ.Գ.Ե.Յ.Ե.

Ե.Օ.Գ.Ե.Յ.Ե. Ե.Օ.Գ.Ե.Յ.Ե. Ե.Օ.Գ.Ե.Յ.Ե. Ե.Օ.Գ.Ե.Յ.Ե.

Մեր թղթակցոյ բարեկամ՝ աղաւաւհի Տիկինն Բաւաւաւաւաւաւ
բաշխ ամիս քան զայն յոռաջ ուղարկել էր մեզ մեկ սրտաշարժ
ստանաւոր, որ զրեւ էր իւր լուսահոյն մեծ մոյթը Եկեղեցոյն, բաւ զի
արդ յերեցման եկեղեցոյն, որ յոռաւ սրբայ Զրեւաւաւաւաւաւ 1842 ամին
Զրեւաւաւաւաւաւ, որ մեր Երաւաւաւաւաւ միջոյաւ հոգաւորակներ:

Մեր սրբ. զիտաւաւաւ յաջապէս համարելով, ինչ բեցինք վերայ
չեալ Տիկինն, որ նա մեզ աւելի տեղեակ ծանօթութիւն տոյ
Երեւելի աւանին վերայ, որ և անյոյաւաւ կարողեց մեր խաւարհարաւ
խնդիրը: Եւ մեր ուղարկութեամբ սրտի դնում ենք այս ստորա
զրութիւնը, նամակն ձեռով գրած, առաջի մեր սրտաւելի ընթերցողայ:

Թո՛ղ ամենայն Հայ տեան և խնայ որ Հայ լինելու համար
բաւաւան չէ՝ միայն ասել, ես Հայ եմ՝ ուղղաւ. և հաւատով, այլ
և քաջ խնայել իւր ազգի սրտաւելիներ. ողբալ նորա տարաւաւ
զութեանք վերայ, ուղարկութեան օրհնաւաւաւ Երեւելի նորա բարե

բաղդուխեանն. պատկառածք և ակնածութիւնն օւնենալ նորա ձէսե-
լուն և աւանդներուն, որ ազգացնութեանն ճիւղերից մինն է:

Հոգեհարաշատ Իշխար

Ռափայէլ Տէր Գաբրիէլեան:

Դեպքաւոր 16 ին զրեալ գինն Չէր ստացայ նոյն տանց 21 ին. եր-
կու գրքայքն, ինչոց է, եւ մէջ օտարաց ևս բնկալաց մեծաւ նորհա-
կալութեամբ: Այս փարբիկ ազգեմակաւոյցն միաքա բերեց իմ երե-
խայութեան հասակս. ամենայն երեկոց տուած էինք ըւսասնողի մեծ
մօրս հետ սոդ աղօթքը: Բայց հիմի մոռացել էի, որովհետեւ բնաւ
նսկումն և այլ հոգանք շատ ժամանակ եւ խլամ իմ խլմիկ հոգւոյս
ձեռնիցը:

Գաւք ինձ տուած էք, սիրելեալ և զբոսը, որ ես իմ պարսապ
ժամերիս մէկ միտը քննողիմ իմ սիրական Բզգիս, և նորա հարա-
պատ Բարսա որդւոյն Բէի, միշտի երջանիկ կ'համարէի եւ ինձ,
եթէ այնքան տեղեակ լինէի իմ սիրական Հոգեհոգեան լեզուին, որ
կորոզանայի քննողել պարսապ ժամերիս ոչ թէ մէկ, այլ ամէն
մտք, իմ Բզգին և նորա Բարսաին:

Բայց իմ գիտութիւնս այնքան լեցւ է և տկար, որ չեմ գտա-
հում այդ գեղեցիկ դործոյն ձեռնարկել. կապոյ եմ միայն կարգալ
և շնորհակալ լինել արժանաւորաւոր Տէր Գաբրիէլ Բաշանացին, որ
իւր մատաղոհաս Բարսալ խօսեցնում է այնպիսի պարզ և իտաւելեղ
ուով, որ մենք համարեալ ենք, և այնպիսի բաներ է պատած
ապիւն, որ մեր տխորժակը բացվում է կորդալու ողբ քաղերը:

Այժմ դարս եմ օրատարութեան Զեղ, Չէր հարցմանք, թէ արդեօր
այն թիւ էկեղեցի է, որուն վերայ տուած է ոտանաւոր երգը՝ և այն:

Այս այն եկեղեցին է, որ սորակցաւ Չէրէ-զահայոց Բանալի
աւանդաւր, 1842 թուին: Դարս վերայ մանրամասն և տեղեակ ծանո-
թութիւն չեմ կարող սալ Զեղ, ինչ որ Գաւք խնդրում էք,
այն պատճառաւ որ, մեր Բանալիի մօտ բնակուած ժամանակը, ես
գիտեալ ևս աղցանիկ հասակի մէջ լինելով՝ այնքան ուշի չէի գիտեմ
Չէրէ-զահայոց կենդանաւորութեան. բայց որուն լսել եմ այն ժա-
մանակը և միտս եմ պահել՝ ահա գրում եմ Զեղ:

Ռափայ Օսա զբաղեալ (Բոսթան) էր. որ հոնեց Չէրէ-զա-
հայեան իւրեանց առաջնայ բնակութիւններից, բաժանեց լեռնո:

քնակ Թշնամի Չերքէյներից և բերաւ. նոցա 1837 ին խորանս դեռի
ափը Պաւլոս — օկ պ բերքի մետ շինել տուաւ Լէ Ֆաւէր (1) տանը, և այն
ատկ քնակ եղուց նոցա:

Պոյս նախնիքը եկել քնակել էին լեռնական Բաղի, Եափ
տաւ, և Ուրախիցներու մէջ իւրեանց առ ու. առքի գործով. անմը
խրիմէն, ամանը Դախիջեանէն, այլ Բաղալուէն կամ Սոսանդրին.
նոցա մէջից ազնիկ են առել իւրեանց կնոթիւն, և այս ուէս շատ
առքիներ մնացել են անհաւատից մէջ. Յերաւէ բարերար եղև
Օլաստ զորապետը Չերքէզահերուն. որոնք մնացել էին իւրեանց
իզուն և հօրնական աւանդութիւններն. այլ ևս մնացած չէր մէկ
նոց, որով խնայուէր՝ թէ դոյս նախնիքը ժամանակաւ. Հայք են
եղել. միմայն Վերադառնալիս հաւատքին մնացել էին հարապատ

Չերքէզներու Ռուսաց հետ հաշտ (հարկ) ժամանակը կարողա
նամ էին բերել տալու իւրեանց համար քահանայ մտակոց հոգա
լեռակ տեղերից. Բայց զի սարի քնակիչք Ռուսաց հետ բա մեծի
մասին անհաշտ էին լինում՝ այն տեղի քնակաւած Հայերն էլ միշտ
մնում էին առանց քահանայի. հարաւորներն լինում էր անպատկ,
բնծայեաւ մանկուիքը մնում էին անկեռնը, հիւանդք մեռնում էին
առանց սրբոց հաղորդութեան, և մեռեալք առանց ծխաւոր Թաթման

Բն միջոց, երբ որ Օլաստ զորապետը հնադանդեղուց Բելուզնե
բուն և ոյլ սարի քնակիչաց, Հայերուն հանեց սարերից և բերեց
քնակիչուց Պաւլոս — օկապի մաս Սոյս մեծ մասը վաճառականներ են.
կան մէջերը նա և պնդիւիք, որք արքունի ծառայութեան մէջ լի
նելով՝ լաւ ապուստիւնած են Ուէլերը քիչ կ'գտնուին պնդիւիք
որք լաւ հայերէն խօսին. կանոցք բնաւ. չեն խօսում հայերէն. Բայց
հիմի ունին վարժապետն, և իւրեանց մանկանց սովորեցնում են
հայերէն և քառերէն զրել կարգաւ. Յոյս կոց, որ ժամանակաւ կ'գառ
նան Բրմալիի աշակերտքը լաւ աղլատէր Հայք և հարապատ որդիք
Բրմալան

Բա քաջ զորապետի (Օլաստի) կառավարութեանը ներքոյ գրվե

(1) Լէյո տանի շինելու խանութը, Օլաստ զորապետը հարցնուէ Տէր
Պեարոս քահանային Պատկանեան, թէ Հայոց տանին հարապատ
մը թէ էր. Տէր Պեարոսը պատասխան է պոյի՝ թէ Բրմալի, որ Լե
մսիս Բրմալիից որդին, Հայկոց Թոնն էր շինել. ժամանոց Օլաստը
խորաւորէ Տէր Պեարոսին՝ որ այն տանի էին գնելու խանութէ
անանը թէ Բրմալի:

յաւ Աւմարիի փայտաշէն Հայոց եկեղեցւոյն հիմը աղբարհական
հաշուով, 1842 թն դեռ չէր աւարտած այս եկեղեցւոյ շինութիւնը՝
մէկ դիւր յանկարծ պարկեցաւ: Ահա այս թշուառ դիպածի վերայ
իմ լուսահոգի մեծ մայրը շարադրեց. «Այդ ուղարկած օտանաւոր
երդը կամ ողբը»

Օ անաղան կասկածանք կոչ ողբ աղաքաւղ դիպածի վերայ
Ռմանք առում են թէ: Չեքեղահայոց ծառաները մէկ օր դեռ կի-
սաշէն եկեղեցւոյն կրակ են փռել թուրքիայ, ստրկներու և չհանգած
մեծերը որ խոզի, ևն սնն տեղ, և շտաներով կրակը դնացել, եկե-
ղեցին դիւրը պարկեցաւ:

Իսկայ այս դիպածի ժամանակը Աւմարեանը կային երեք հեր
(շնաղ) սարերից եկած, առում են թէ ողբ երեք հերերը նախա-
մերով Քրիստոնէից՝ պրեղին եկեղեցին և կարծեմ՝ որ այս վերջի
կասկածանքը առաւել փակեալիս լինի, քանի թէ օտաւջներ, հեր ու
համար որ նոյն դիւրը փական սնն երեք հերերը, Ստաի առում է
լուսահոգի մեծ մայրս:

" Ի վիմի հաւատոյ շինեալ գեկեղեցիս,

" Եկեալ անօրէնք թշնամիք խաչի,

" Այդին դժուարան սրբոյ Հոգեշունի:

" Իմ ուստերը դատերը սղաւցէք ընդիս:

" Ո՛վ դուք քրիստոնէայք, որդիք Ամոնի,

" Փաւթով օգնեցէ՛ք, մայր ձեր յոյժ նեղի,

" Տոչորի, տառի խղանն Քրիստոսի:

" Իմ ուստերը դատերը՝ սղաւցէ՛ք ընդիս:

" Հաւն բարբոքեալ, ծախն տարածի,

" Ո՛հ, կաթողիկէս՝ եղէ խղթիացեալ:

" Օ ի՞նչ նմանեցայ Դաւոմ Գամորի:

" Իմ ուստերը, դատերը սղաւցէ՛ք ընդիս:

" Օ որդ, յովնաղը լիւն՝ յատկնիս,

" Դանաւանդ գերդոյն առնեմ ինչ որդիս:

" Իսկայ կակիմ է այս Քրիստոնէից:

" Իմ ուստերը դատերը սղաւցէք ընդիս:

Եկատերինողբող,
1851 ամի. Փետրուարի 24.

Մեամ միշտ Ձերը եղբայրս,
Թեան բարեօրակամ Ըրդ Ձեր
Լուսիա Պետրոսի:

ԲՆԱԽԱՐԱԿՆԵ

Օրհնաց Ընդարարական և Մարտիրոսյան Հասարակական

(Հարանախարակական 22 համարի)

Սոցիալական շարժման հիմնական մարտիկները և ստիճանները ան-
տառի միջին դեպքի և Համախառնական Սոցիալական շարժման հիմնական
կողմից, մեկը որոշում, և միւսը պատմականորեն հաստատված մեջ-
կերպի երեւոյն ևս երեւումը խորին տրամաբանական բաց պատ-
մական հիմնական սկզբունքներով խորհրդավոր պատմական պայմաններ, և երբեմն
երբեմն խիստ անտառի մեջ մտնել էր անուր միայն հոգի, այն հոգի,
որպէս թէ օգնութիւն էր տալու մեկ տեղի։ Երկու ծեր մար-
դիկ ձեռքով հիմնական էին սոցիալական կառուցում և երկուսն ևս խորին մտածու-
թեան մեջ էին, և երբեմն երբեմն մեկըմեկու հետ խօսում էին։

Չիաւրեւորում մեկը սոցիալական շարժմանը։ Բայց, մի-
թէ թաղաւորը կամենում է ձեռք բերել առաջ, ո՛ր իմ կարծիքով
նա միայն կամենում է իւր որդւոյն անհատականը։ Պատմական տեղի
Բացարձակ, անհատական, ևս ի՞նչ յանդիման ունի, որ վախճան
թէ թաղաւորը ինչ մեկ ժամ սխալ մտք, ևս կամ իմ դուռը և
մայրը չենք, թէ Պերձը թաղաւորի որդին է։ Դու ինչ պատ-
մական, և տեսար, թէ երբ իմ որդւոյն դուռը լսեց, թէ իւր տ-
մականը իւր վիճակով պայման բարձր և հեռու է իրան, ի՞նչ
յաւազատութեան մեջ մնաց։ Զարգացող թաղաւորը Բացարձակ
իւր խորքի վերջնական, միջանկյալ տարածումը պատմականորեն և
սոցիալական հասարակական պայմաններով, որ Դուրսից մօտ Պերձը անհատ-
ականը որք է ձեռքից, ևս չեմ կարծում, թէ կամենայ թաղաւորը
պատմական շնորհ կամ քո գործերն Դուրսից մօտ պատմական, որ
իւր որդին քո գործերն խաբել է։ Բայց, կրկնեց, քան զայն ևս
մեծ պատմական կրկնեց, որ ևս իմ հայրենի գեղից կարծում է աքսոր
եմ գնում։ Իմ հասարակ հայրենիք մնում են անապատ իմ վառար-
կիւն ժամանակի պատմական մեջ կենաց, և ես պիտի տառապանակեմ մեջ
մնամ։ Իսկայնպէս համար խոստ պիտի պատմականորեն։ Դուրսը յարգով
պիտի ծածկվի, երբեքմեր ևս պիտի անգի, կարծում եմ պիտի զի-
նով և ձեռքով քոյի, կամ, մաժուր, պատմական, կարծում պիտի մա-
նանները պահել։ Ընդհանր բանական պիտի շտեմարանները մեջ դր-

զիւ. և այլ տնտեսական և ամուսնական գործերը, պիտի կատար
զիւ, այս ամեն բաները պիտի մնան ծառայի մեծքը. ո՛չ ես
և ո՛չ իմ տառաւր իսկող եկը պիտի անտեսութեանց տեղութեան
անել:

Պատասխան տուեց Հայրապետ. Քայլում, դու չե՞ս հաստատում
թէ կոյ աշխարհի գործերէն, որ ամեն բանի ինքանք կ'անի. համար
բեւ՝ թէ այս տարի, դու և քո կիներ՝ ծանր հիւանդութեան մէջ
կ'ըլլ. համարեա՞նք թէ քո հոտերու և անդերակներու մէջ՝ խառնաման
և անտեսանալ է բնիկ, համարեա՞նք թէ այս տարի երաշխ էր, և
երկիրը քո մանգաղին խառն էրաւ, և ո՛չ պէտքեղէր հոնէն զնայ,
և ո՛չ զառանցիկ կտուրքէն՝ միտադ տրիքսու և ո՛չ պղկկաւթին
մեծերէր խաղաղով ներկայեցան:

Քայլում ասաց հնազանդ եւ՝ նախախնայութեան, ինչ որ սեփ
բնիկ՝ կ'համարեմ թէ իմ օրակա համար է. բոց զպրծնէի դասերս,
այդ ծաղկեալ հասակի մէջ՝ պիտի ածանել՝ մե՞ծ ցաւ է ինձ. Նա
խը համար ունէր իրաւունք փետոյ ընտրել. Քեանքէ Պերձ հոգեւորէն,
և ո՛չ Պերձ սարսաղաւորէն, նորա ընտրութեանն ինձ ընդունելի է.
Դու գիտես, որ ես իմ սուրբ, սրով Շաւարշի անտուր պաշտ
պանութեանը, խոփի դարձուցի, և իմ գեղարդի տեղը՝ հոգեւորական
ցաւս բռնեցի:

Երեսնակէն Պատախտ գնացի, գիւղական կեանքը նախընտիր հա
մարեցայ, մէկ գիւղական օրերէն սիրոյ համար. այդ սիրոյ պատգմ էր
այս իմ խղճալի գուտարը, որ աշխարհի զոր տաղաղիք է ընտրում
այն դաշտերէն, այն հովիտներէն, այն ձորերէն, այն սարերէն, ուր որ
խը անձի կեանքը սկսել էր. ուր որ իւր օրերը իւր ընտրած
ամուսնոյ հետ՝ ուրախութեամբ էր անդուցանում. Հնազանդ եւ՝
և թագաւորի կամայ, ի հարկէ՝ ես աշխարհի Քայլում՝ պարտաւոր
չեմ, որ կարդալու ընտանց ձորերումը օրը մէկ յաղթութեան էի
անում, Շաւարշի համար. ես անուշա դրի Քայլում՝ հովիւ. իմ
ցուպս ի՞նչ պատիւ պիտի ունենայ Քանի որ երկրասարդ էի, ես
ինքն էի գիտեցնում, այժմ ես եմ գիտեցնում. Հնազանդ եւ՝ իմ
միջակին. թո՛ղ տանձնէ Քայլումի ձախտագիւրը պարտէս տնօրէ
նեց, ես իմ մնացած կեանքս՝ կարող եմ ի ինն կողմէն անդուցա
նել. այն կողմի միջին երեւում են այն բնութիւնը, որոնց գլխի և
դադարներու ծաղիկները՝ ևս մէկ մամնաւի Շաւարշի թշնամեաց
արեւում էի ստուգում, ջրում:

Ես խոսակցութեան ժամանակը յանկարծ անտառի մէջէն դուրս

եկաւ մէկ ձիաւոր երեսասարդ ուրիշն բաժնաւ մինչեւ գլուխը՝ դէն
քերով զարդարած. և հետը յետեւն փակեալուն ձիաւորներ՝ նոյնպէս
նիզակներով և Թուրքերով զրահաւորված: Եւ երեսասարդ ձիաւորը՝
ձին ուսած փաղէրուց, եկաւ ոչո ձիաւորներու մօտ, և ասաց Քոյ
գտմին. ես երկու հոգի ունեի իմ սխալներս ոչոսը ինձ՝ երկուսն
եւ բաժանուան, իմ Հոգիս թաղաւորը արդարութեամբ է փարխում,
եւ եմ տաւել պատճառ. ևս Լուսնեթաղին խորքէն, և ոչոսը ձեզ
ոչո ներս թեան մէջ՝ ձգեցի, բոլոր փոխ չէ: Գնա՛ւ ուր որ թա
ղաւորի հրամանը քեզ առնում է: Յետոյ շուտ եկաւ, և ասաց
Հաղարատեան. Հոգի թաղաւորի Հարսն, և ասացայ ձեր թա
ղաւորի կինը չէ, կորուզ ասիլը գերի կամ բանտարկեալ, տեսնուա՛մ
որ եւ ունիմ՝ ոչոսն զարթեալն, որ կորուզ եմ եւ ոչոս՝ իմ կնոջս
աղաւել, բոլոր նա միշտ ուզում է՝ երբ իմ Հորս ձեռքն է. եւ
հետեանդ եմ իմ Հորս կամքին, թող Լուսնեթաղը ոչո տեղ մնաց,
ուր որ իմ Հոգիս հրամայել է. իմ Հոգիս և դուր պահպանեցիք
իմ նշանածին, ևս չեմ կորուզ ոչոս՝ նորա հրաժարական ողջման
տալ, փոխ թե մտքս փակի, և կամենամ նորա եւ իմ հետո տանել:
Եւ ոչոսն ժամանակ կ'մնամ Հոյաստանէն հեռու, մինչեւ որ իմ
Հոգիս կամենայ ինձ ներել: Բարեպէ երթայր: Բարեպէ ասեց
ձեռն, և իւր ընկերներով ունեկեցի իմ եղբայր:

Հաղարատեան և Քոյամբ հասնաւ Քղթանաւոյ ծովի ափը. բաժնի
մերայ դրին խրեանց ստիւն մէջ. երո՞ւմ ծանրութեանը, ևանդուցին դէպ
ի կղզին: Եւ կղզւոյ վերայ կայր մէկ մեծ բերդ, որոյ աշտարակները
ծախակի ջրի մէջ նկարագրվում էին: Հաղարատեան տարաւ Քոյաւ
մին և նորա կնոջը և նորա դստեր՝ Լուսնեթաղին, յանձնեց ոչո
բերդի պահպանին, և սրտաւիրեց՝ որ լաւ պահպանէ, ուսանձին բնա
կարան տոյ, պահէրեալ թաղաւորի հրամանաւ. սխալ ոչո կըլտմը
բնակիին: Եւ ինքը դարձաւ թաղաւորի մօտ Քրմաւոր, և պատմեց,
որ իւր հրամանաւ Քոյամբն ընտանեաց հետ ՚ի միասին տարաւ
Լիմն կղզի, և յանձնեց բերդագոյն իշխանին պատմեց և ճանտարհի
անջքն, որ Պերձը արատահեցաւ, և չ'կամեցաւ իւր նշանածին ողջունել:

Եւս միջոց ձերոյ ոտեանը և Հոգիս իշխանաց ժողովը օխել
էին ըննել Պերձի և Քոյամբի դորձերին. սոցա ընտելութիւն տեւց
երեք տարի: Օրինի ընտելութեան իւրեանց վճիռը թաղաւորին յայտ
նեցին. որ Քոյամբն և իւր դուստր՝ բնա յանջանը չ'ունին, որով
հետեւ Պերձը նոցա յայտնած չէ իւր ո՞ր լիմնը և ամենոյն բանի
զիջաւոր պատճառը՝ ինչն Պերձն է. փանտոյ իշխանը և ձերը տաւ

չու՞մ են թաղաւորին, որ նա ներքէ Պերձին, որովհետեւ Պերձը
Հոյոց թաղաւորութեան միացեալ ժողովոյ է, և ասկէն հետքը դարձ
դրին, որ նորա որդին Քրտունը դռնովն

Թաղաւորին առաջին անգամը տեսնո՞ւմ էր ներքեայ, ծերոց և իշխանաց
դատաստանը և վճիռը, որովհետեւ ինչ կողորոտում հաւատալ, թէ
Քոյգամը իւր դուստրը Պերձին տուած չէ գիտութեամբ. բայց երբ
որ մեայից միացութիւնները լսեց, որ քոնիցա անդամ՝ ծածուկ և յայտ
նի Քոյգամին և իւր դասերն հարցաւորած և քննութիւն են տրել
և իմացել են, որ Քոյգամ միամիտ է եղել մինչև իւր բռնախել
օրը, թաղաւորը կամեցաւ Քոյգամի դասերն տեսնել. բայց Պերձին
ներքէ չկարողացաւ, որովհետեւ Պերձը գործը նշան էր ստգատում
բութեան. որ նա փոխանակ Հոյոստանին հետնալու, պարտաւոր էր
իւր Հօր և թաղաւորի զթուլթեան և աղաւաղութեան աղաւթնել,
և որովհետեւ Պերձը Հոյոստանին Կուրս է դնուել, փանտոց հրա
մայեց որ թաղաւորութեան ժառանգութենէն զրկւած լինի Քոյց
նորա որդւոյ համար հրամայեց, որ գանձն և համարվի ժառանգ
թաղաւորութեան

Հաղարտութար դնաց միւս անգամ ի ինն կողմն, և առաւ Քոյգամին
և իւր քոնանեաց, և բերեց Քոնաւիտ թաղաւորը երբ որ տեսաւ
Քոյգամին, իւր հին Օրօտդեան, իննաց. բայց երբ որ յիշեց՝ թէ
այն ամեն անկարգութիւնը նորա տանն է պատահել, օրոյ օրուար
այն է, որ ինքն իւր որդւոմէն զնկնցաւ, չկարողացաւ համբերել
և սկսաւ նախատական խօսքերով միջաւորել Քոյգամին թաղաւորի
բարկութիւնը սակաւ սակաւ աւելանում էր, և եթէ փոքր ևս անց
կենացը, պիտի չամբարանցութեան մոյրը համեմբ. բայց այս միջոյ
սպիտակ ծածկոյթի միջ փաթեթած մէկ կին եկաւ. քնկաւ թաղա
ւորի ոտքերը, և առայ, Քրտայ թաղաւոր, ես եմ՝ մեղաւորը. իմ
Հօրս օնմեղ է. ես կամեցայ Պերձ որը հովիւին կին լինել, և
իմ հօրս չիմացուցի. չէ շատ ժամանակ, որ յայտնեցիմ, և նա ըն
դունելը Քոյց, բայց երեօք. Եսարը որդես թէ քարոյցաւ իւր
նստած տեղը, այս խղճովի պատանեկեաց հոյ կերպորանքը թաղա
ւորի բերնի խօքը դադարեցուց թաղաւորը մտիկ արաւ. Քոյգամի
երեսին, և առայ, չլին՞ թէ սա է քո դուստրը. սա է Պերձը
կենը. Քոյգամ աղաւաղը առայ. այն՝ սա է իմ աղաւաղը
Ի զտնթաղը

Թաղաւորը իսկոյն դրէնց իւր հորին, և առայ. Ի դժմեթագ
դու արժանի ես. թաղաւորութեան պատկի. կեցիր իմ՝ տանն, բո

սկիսողի պահանջներն ներքայ թագ քո որդին լինի ժառանգ,
բայց Վերջին համար իմ զճխա անդամորդի է:

(Երաժիշտական լեզու)

Ինչո՞ւ Դուք Լուսինն

Մովսէս մարգարէն Լուսուծոյ շատ սիրական անձն էր: Մէկ օր
Մովսէս Լուսուծոյ շատ աղուկէր պարտուեց, որ հրաման տայ իրան՝
մէկ մարդ ստեղծել, որովհետեւ Լուսուած Մովսէսի անուանը դրել էր՝
Լուսուած Գարունան Լուսուած՝ թէպէտ և ուրիշներ էր, որ Մովսէս
սխալ խնդիրք անտեղի և աւանդ է, բայց կամենալով՝ իւր անձնական
փորձերով Մովսէսի աչքը բաց անել, ներառման հրաման տուեց:
Մովսէս սխալ աշխատել Նշխարացոյ թողը խմաստեթ խնդր քործ
ածելով, առաջ չիմաց մարդ փորը, ազնիւները կամ գլխի դուրը, և
յետոյ դուրերը սակոններով ծածկեց, փորը փորստիքը՝ կաշիով, և
բախներով, ջրերով: մարդու ձեռք տուեց, երկու աչք, երկու ականջ,
քիմեթ, բերան, ձեռքեր, մատներ, ոտներ, և ամեն անդամները: և
վերջապէս բերանի մէջ փռեց, հոգի տուեց: Եւր բռնեղծած մարդը
աչքը բացեց, շարժեցաւ, յիւր կայսաւ, կանգնեցան, և սխալ աղաղակ
եղի: աճա՛հ, աճա՛հ, աճա՛հ: որ կ'ընտանեց՝ քաղցած էմ, քաղցած
եմ: Մովսէս շատ հոգ քերեց տուեց, չ'կերուէ ջուր տուեց, չ'խմեց
խառ տուեց, չ'կերաւ: միւս տուեց, ձուկ տուեց, չ'կերաւ: չ'էր խմա
նում: Մովսէս թէ աղբ նոր տակեղծած մարդը ինչ բնութիւն ունի,
որ այն բնութեան համեմատ կերակուր տայ:

Մովսէս սխալ մտածել, թէ արդեօք ինչով կերակուրէմ, և դեռ
ևս Մովսէս մտածում էր, այն նոր տակեղծած մարդը՝ աճա՛հ, աճա՛հ
աւելով մեռաւ:

Մովսէս շատ մեծ արամուտեան մէջ մեռաւ, որ այն իւր սիրեկան
նոր բռնեղծած մարդը մեռաւ: սխալ աղաղակ անել Լուսուծոյ առ
ջիւր, և դանդաղ անել: թէ ինչով մեռաւ: այն մարդը:

Լուսուած երեւցաւ Մովսէսին, և ասաց Մովսէս, ես երբոր կա
մենում էի աշխարհի վերայ մարդ տակեղծել, վեց օր առնոյ միանգի
նոյա համար պատրաստութիւն տեսնել: Լուսինն օրը լոյս տակեղծե
լի, որ երբ այն իմ տակեղծած մարդը աչքը բացեց, լոյս տեսնէ, խա

ւարի մէջ չ'մնայ, և այն լոյսը և նորա աչքերը պնդէս էի ստեղծել,
որ մէկ զմէկու յարմար լինին, և լոյսը՝ չ'կարողանայ նորա նոր բոյ
զամ աչքին փնտ տալ:

Երկրորդ. որք՝ երբոր երկինքը երկրին բաժանեցի, ջուրը ասորոյ վեր,
և ջրի տակը գրի հաստատու թիւնը, այս այն մտքով էր, որ հարկաւոր
ժամանակը տամ՝ եւ այն մարդոյն չափաւոր անձրեւ: Երրորդ. որք՝
երբոր ջուրը հողէն բաժանեցի, այն մարդոյն համար հրամայեցի որ
գետնէն բուսնին նոյն հարկաւոր անկարար խօտերը, սրնանները,
ծառերը և ծաւերու պտուղները: Չորրորդ. որք որ ստեղծեցի արեւ
դանն և լուսինը և աստղերը, հրամայեց որ նորա այն մտքոյն աստ
տաւոր լինին գիշեր ցերեկ լոյս տալով, և հարկաւոր ժամանակը՝ տա-
րու թիւն տալով: Հինգերորդ. որք, ար մտաւեցի էր մարդոյ ստեղ-
ծագործութեան ժամանակը, նորա համար ոչ ոյ մէջ՝ երկնքի մէջ
ստեղծեցի Թաշտանները, և ջրերու մէջ ձկները: Վեցերորդ. որք՝
ստեղծեցի անէն ցանօրացին կենդանիները, որ նորա կաթնով և
մամով, այն ստեղծեցի մարդը՝ կարողանայ կերակրվիլ: և այն կեն-
դանիներուն կարողանայ ժամանակու իւր օրաստարութեան դարձա-
ծել, և նոցա մորթին կարողանայ իւր համարող տալը շինել: Յետոյ
ստեղծեցի մարդը: Ընն մարդը որ աչքը բացեց, ասաց. բաւական է:
Եւ բերի նորա համար հասած տանձ ու խնձոր, ասացի այս կորուզ
ես ուսուց. նա պատասխանեց, կարող եմ: Եւ ասի, ինչով կ'ուտես,
ուտելու ի՞նչ գործիք ունիս, նա ասաց. առան. և լոյս տաւեց իւր
տիւնէնները: Եւ եւս պղ. պատճառաւ նորա անունը գրի Եղան: Բայց
որովհետեւ դու այս նախաստեղծութիւնները չ'արած մարդ. ստեղծեցիր,
քո պատիժդ այս լինի, որ պատահեաւ արդարհի երեսին որքան պոն
դուխտ մարդ լինի, միամիտ, անգործ, մարդկան, անձանանչ և այլն,
այնպէս մարդոյ անունը լինի աճա՛

ԲԵՆԵՍԵՂ ԾԵՂԱՆԵ

Եւ նախաստեղծեց ի բրտեալ իրգիւտ յաւիտեան թիւոր՝ 1851 աթ:

Չայն սհարկու բռնաների զանձն իմ գրաւէ դիտովն:
Չայն՝ որ լուսանո նախամարդոյն՝ անդարձ գոռայր անդասին,
Երկն ունկնդիր թերեւորանայ՝ չոր փշալիւն դաւաճան,
Կ'առաւածողիւր անլին նորա՝ պատու իրանու. արարուն
Ի՛նչ նախարմաւոր. մարդկան սեւ ին՝ յո՞ր կողմ ելցար ՚ի ծաղակ

Օ յւրդդ արդէն 'ի նախաձիր՝ զրկեալ փառաց զերսնակ,
 Որով Երբհմն Բնականն՝ Աստուածատունն 'ի մայրս,
 Օ անմահ աթեան կենաց ծառոյն՝ ըմբռնեալ զարմատիս
 Ինչէ՞ր զարդիս հարմարին՝ տերեւաւորած 'ի սթար
 Յանառաւարիտա թաղջիջ մայրեայ՝ յալը համակեալ անդադար,
 Բհա բարբառ Բստաւածչար՝ դատաւորն անուշառ
 Որոտալին կաշէ զրեղ՝ եւ յամոյ խնն անյաւառ,
 Ուր ես Բդամ մարդ անաջին՝ դարձ նախաստեղծ իմ ձեռին,
 Ուր ես, ուր դու, Եւ ո՞չ փութաս՝ ընդ առաջ իմ խնդալին
 Լուս գոհեղ զբարբառ քո, անգէն անէն սրտաւորան,
 Լուս զնայեղ՝ ո՞ր Բրարիչ՝ երկիւղ կալա զիս մահաւան,
 Իայ զի էի՝ մերկ հարմին՝ զերձ 'ի զգեստոյ կանխաձիր,
 Ղօղեայ թաղեայ 'ի թաւ մայրիս՝ անմահ աստեայ զարմարիւր,
 Օ ի՞նչ բարդաւորս միդ՝ նխաստեղծ՝ ո՞ր քեզ սլաւմնայ թէ մե՛րկ ես
 Միմե՞ր ողբալէս 'ի սկզբն՝ ստեղծեցի ես զրեղ,
 Գուշէ կերբեր զպատը ծառոյն՝ յորմէ չուտել սրտաւորան
 Բանդ եցի ձեզ անդալին՝ յոյսմիկ անմահ բարաստան
 Մնա, զը Դաւ, ասէ Բդամ՝ սարգեւեցեր օրնախն,
 Ես ինձ ջամբեայ սրտաղ ծառոյն՝ բարեւ չարի զխաւթեան
 Կրկնայ Բառաւած՝ կին դու չուտա՝ հիմ յայդ. հըբ ձեռնամուխ
 Օ ի՞նչ գործեցեր, Եւ մահաւորի՞ կերբեր ծառոյն զպատաղ,
 Օձն դաւածան զիս խարդախեայ, ես նախամարն զխարսհ,
 Յորոյ բանից պատրեալ՝ 'ի ջամբ՝ կերբի պատաղն ես վտահ,
 Յայնժամ Բարձրեալն զարդարուե՛ր առեալ 'ի ձեռն գաւազան,
 Պատուհատից կուտեր գանէ՛ծս՝ 'ի դուխ օձին դաւածան,
 Փոխանակ զի գայդ գործեցեր՝ զիւլալուկ օձ դաւան,
 Բնիծեալ լի դու անամոյն՝ և դաղանայ յերման,
 Յորայս յերկիւր միշտ սողարով՝ ընդ քարշ անեալ զնայեա,
 Օ հող երկրի անդադարա՝ սրայն խորտիկ կերբեյեա,
 Բա՛ս ես եղից՝ զանհաշտելի՝ սաւելութիւն անդրդարձ,
 Ի մէջ կնոջ և 'ի մէջ քո՝ և 'ի մէջ ձեր գաւախաց
 Ես զդուխ քս ջախջախել՝ ձկն զից անդադար,
 Եւ դու խոյթիւ զտոյն նորս՝ զանաստարա զարդարաւոր
 Օ աշտ աստեայ լայնեայ Բարձրեալն՝ և քո Բաւոյ նախամայր,
 Յաճութեայն քոք տրամուլթիւնը՝ և հեծութիւնը միշտ յամոյր,
 Սիւս երաշխեղ կաղնն զրեղ՝ ջառք ծնցին զգաւակ,
 Պատրեալ յօձէն զիմով անցեր՝ սրտաւորանաւ՝ փոխանակ

Դարձ քո առաջ, յորտեղ կողքի՝ զոչ Զնչցիք 'ի յաշխարհ,
 Եւ ախրեացէ քեզ, իմա՛ լուր՝ 'ի սիրա հրաւ և խնայարհ,
 Եւ դու՛ Լ'գամ՝ զի անասոյիք ձայնի կնոջդ աստուածմբ
 Օ պատու ծառայի զոր արդեմք՝ բնութիւնսցիք քեզ 'ի ջածի
 Լ'նիծեալ միշտ լիցի երկիր՝ 'ի գործս քո 'ի խնայարհ,
 Քեզ բռնաւորսն ո՛չ զճաղիկ սյլ միշտ զիտւշ և տառապի,
 Քեզ կերակուր սա 'ի գարսնմբ լիցի բանջար խաւ մայրի,
 Քրտամբք յերեսս և հեծաթեւամբ կերկրիս հոյ ջառաղի
 Մինչեւ դարձցիս յերկիր 'ի հող՝ աւստի ստեղծար յաշխարհի,
 Օ է եկր հող, դարձեալ անորին փոխեալս գաւ 'ի փոշի:
 Մինչ Լ'բարիչն նախաստեղծից՝ զրատմանք որտայր,
 Սուր բոցեղիս Սերտիւնից՝ անդ 'ի թիկնաց շուրջայր,
 Օ նախաստար յիշեմանմբ հոնեք փայլայ 'ի փայտ,
 Ի միշտմն անխնայք՝ աւնուշ աշխարհ ըրդապար:

Էջերից Գաղատիոսի Խաղկեւորման յաշխարհաւորման Տեառն Գաղատիւն
 Պատմութեան 'ի Եւրոպայի Եւրոպայի

ԾԱՆՈԹՈՒԹԵԱՆՈՒԹԵԱՆ

Տարգմանութեան և Պատմութեան համար:

Անտիոքի իմաստան՝ Մարգարէի ճարտար հող է տալիս արեւն
 զայս, ստալը Եւրոպի 16. տեղեւորման կայն՝ 18.
 Թիւրքիստան Բաղդադիստան, կառավարութեան (Գաղատիւն) տալիս է
 Եւրոպի 12 և 15. Թիւրքիստան Տիւրքիստան՝ Օսմանի փառեւորդ
 Մարտի 12 և 15 տալիս է օտարականաց բերած արարանքի
 սրտը՝ մեկ տարուի:
 Օ ախա՛. Կաղեն՝. Պաղատը տալիս է Եւրոպիայի ճարտարութեան
 կրկնը՝ Մարտի 14 և 17:
 Եւրոպի Գաղատը տալիս է արարանի շուրջեղենի կրկնը, Մարտի 27 և 31:

ՏԵՂԵՂՈՒԹԵԱՆ

Печатать дозволяется
 Тифлисе. Марта 10 го. 1851 года.
 Печать Самуиловича Г. Орбана.
 Խաղկեւորման Էջերից Եւրոպի Եւրոպի Եւրոպի
 Ի Տեղեւորման Տեղեւորման Եւրոպի Եւրոպի